

9.12.2002

1027/4/00

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Aila Linnakangas

SOSIAALIVIRANOMAISTEN MENETTELYÄ KOSKEVA PÄÄTÖS

1

KANTELU

Asiamiehenne --- arvostelee 17.4.2000 ja 2.7.2000 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoitetuissa kantelukirjoituksissa sosiaaliviranomaisten menettelyä asiakirjojen antamisessa sekä perheasiain neuvonnassa ja lastenne huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa.

Lisäkirjoituksissa 27.2.2002 ja 17.6.2002 arvostelette sosiaaliviranomaisten menettelyä mm. lastenne huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian käsittelyssä hovioikeudessa sekä hovioikeuden päätöksentäytäntöönpanossa. Pyydätte oikeusasiamiestä tutkimaan, menettelikö hovioikeus kansainvälisten ihmisoikeussopimusten, Suomen perustuslain ja muun lainsäädännön mukaisesti lastenne huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa.

2

SELVITYS

Sosiaalityönesimies on antanut sosiaalilautakunnan puolesta 20.7.2000 ja 29.11.2000 selvityksen ja lausunnon, joiden johdosta annoitte 25.4.2001 vastineen.

3

RATKAISU

3.1

Asiakirjojen antaminen

3.1.1

Tapahtumat pääpiirteittäin

Käytettävissäni olevien asiakirjojen mukaan pyysitte 14.1.2000 jäljennöksiä kaikesta sosiaalitoimen hallussa olevasta lastenne huoltoriitaan liittyvästä aineistosta vuodesta 1998 lähtien. Teille luovutettiin 25.1.2000 asiakaskertomus ja eräitä muita asiakirjoja. Sosiaalijohtaja päätti 3.3.2000, ettei Teille anneta viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain nojalla tietoja ja jäljennöksiä siitä sosiaalitoimiston hallussa olevasta asiakirja-aineistosta, josta tietoa ei vielä ollut annettu. Päätöksen mukaan tiedon antaminen oli vastoin erittäin tärkeää yksityistä etua. Päätökseen liitetyn valitusosoituksen mukaan päätöksestä voitiin valittaa hallinto-oikeuteen.

Sosiaalijohtajan 28.4.2000 tekemässä henkilötietolain 26 §:n mukaista tarkastusoikeuttanne koskevassa päätöksessä (nro 4/2000) todettiin, että sellaista aineistoa, joka voi aiheuttaa vakavaa vaaraa jonkun muun oikeuksille, ei Teille anneta. Päätökseen oli liitetty muutoksenhakuohjaus asian saattamisesta tietosuoja-valtuutetun käsiteltäväksi.

Hallinto-oikeus poisti 12.5.2000 tekemällään päätöksellä sosiaalihoitajan 3.3.2000 tekemään päätökseen liitetyn valitusosoituksen, jonka mukaan päätöksestä voitiin valittaa hallinto-oikeuteen, ja siirsi asian sosiaalilautakunnan käsiteltäväksi. Sosiaalihoitajan hallinto-oikeudelle 4.5.2000 antaman lausunnon mukaan Teille oli 27.4.2000 lähetetty valituksessanne mainitsemanne asiakirjat.

Sosiaalilautakunta käsitteli 27.6.2000 hallinto-oikeuden sille siirtämän asian ja päätti luovuttaa Teille myös ne kolme asiakirjaa, jotka sosiaalihoitaja oli henkilötietolain nojalla 28.4.2000 päättänyt olla luovuttamatta.

Vs. tietosuojavaltuutettu totesi sosiaalihoitajan 28.4.2000 tekemää päätöstä koskevassa vastauksessaan 4.8.2000, että sosiaalilautakunnan 27.6.2000 tekemällä päätöksellä Teille oli sittemmin annettu ne kolme kirjettä, joita sosiaalihoitaja ei ollut luovuttanut Teille 28.4.2000. Vs. tietosuojavaltuutettu katsoi, että Teille oli siten annettu kaikki tiedot, jotka olitte pyytänyt eikä toimenpiteisiin ollut aiheetta.

Sosiaalityöntekijän 29.8.2000 tekemällä päätöksellä Teille luovutettiin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 1 momentin nojalla lisää pyytamiänne asiakirjoja ajalta 28.1.1999-20.6.2000.

3.1.2

Asiakirjojen antamista koskevat säännökset

Asianosaisen tiedoksisaantioikeudesta sekä oikeudesta saada tieto henkilöä itseään koskevista asiakirjoista säädetään 1.12.1999 voimaan tulleen viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, jäljempänä julkisuuslaki) 11 ja 12 §:ssä. Sosiaalihuollon asiakkaan tiedoksisaantioikeudesta säädettiin vuoden 2000 loppuun asti voimassa olleen sosiaalihuoltolain (710/1982) 40 §:n 3 momentissa. Sen mukaan sosiaalihuollon asiakkaalla oli oikeus saada tieto sellaisesta viranhaltijan ja sosiaalihuollon toimeenpanosta vastaavan toimielimen hallussa olevasta asiakirjasta ja muusta aineistosta, jolla oli merkitystä häntä koskevassa asiassa. Tammikuun 2001 alussa voimaan tulleen sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 11 §:n mukaan asiakkaan oikeus saada tieto asianosaisena ja oikeus saada tieto asiakasta itseään koskevasta asiakirjasta määräytyy julkisuuslain mukaisesti.

Julkisuuslain 37 §:n siirtymäsäännöksen (voimassa 31.12.2002 asti) mukaan tieto julkisesta asiakirjasta on annettava mahdollisimman pian, viimeistään kuukauden kuluessa siitä kun viranomaisella on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön. Jos asian käsittely ja ratkaisu vaativat erityistoimenpiteitä tai muutoin tavanomaista suuremman työmäärän, asia on ratkaistava ja tieto julkisesta asiakirjasta annettava viimeistään kahden kuukauden kuluessa siitä, kun viranomaisella on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön. Tiedon asiakirjan sisällöstä antaa lain 14 §:n mukaan se viranomaisen henkilöstöön kuuluva, jolle viranomaisella on tämän tehtävän määrännyt tai jolle se hänen asemansa ja tehtäviensä vuoksi muuten kuuluu. Jos virkamies kieltäytyy antamasta pyydettyä tietoa, hänen on muun ohella annettava pyytäjälle tieto siitä, että asia voidaan saattaa viranomaisen ratkaistavaksi. Virkamiehen on myös tiedusteltava asian kirjallisesti vireille saattaneelta tiedonpyytäjältä, haluaako hän asian siirrettäväksi viranomaisen ratkaistavaksi. Oikeuskäytännön mukaan sosiaalihuollon asiakirjojen antamisesta päättävä viranomaisella on sosiaalilautakunta tai vastaava kunnan sosiaalihuollosta vastaava monijäseninen toimielin.

Asiakkaalla on oikeus tarkistaa häntä itseään koskevat sosiaalihuollon henkilörekisteriin talletetut tiedot henkilötietolain (523/1999) perusteella. Lain 28 §:n 2 momentin mukaan rekisterinpitäjällä on ilman aiheutonta viivytystä varattava rekisteröidylle tilaisuus tutustua häntä koskeviin rekisteriin talletettuihin tietoihin tai annettava tiedot pyydettyinä kirjallisesti. Jos rekisterinpitäjä kieltäytyy

antamasta tietoja hänen on annettava kieltäytymisestä ja sen syistä kirjallinen todistus ilman aiheutonta viivytystä. Tarkastusoikeuden epäämisen veroisena pidetään sitä, ettei rekisterinpitäjä ole kolmen kuukauden kuluessa pyynnön esittämisestä antanut kirjallista vastausta rekisteröidylle. Asiakkaalla on tarkastusoikeuden nojalla oikeus saada myös jäljennökset omista tiedoistaan.

3.1.3

Asiakirjojen antamista koskevan menettelyn arviointi

Sosiaalijohtajan 3.3.2000 tekemään päätökseen oli liitetty virheellinen valitusosoitus. Asia on sittemmin 27.6.2000 käsitelty asianmukaisessa järjestyksessä sosiaalilautakunnassa ja siis korjaantunut. Asia ei anna tältä osin taholtani aihetta toimenpiteisiin.

Sosiaalilautakunnan puolesta oikeusasiamiehelle 29.11.2000 annetun lausunnon mukaan sosiaalityöntekijä oli päätöksellään 29.8.2000 luovuttanut Teille julkisuuslain 11 §:n 1 momentin nojalla kaiken pyytämänne perhettänne koskevan asiakirja-aineiston. Vastineenne 25.4.2001 mukaan ette ollut kuitenkaan saanut kaikkia asiakirjoja vielä elokuun 2000 lopussakaan.

Kirjoituksessanne 27.2.2002 kerrotte sittemmin ilmenneen, että sosiaalikeskuksen hallussa oli tuolloin vielä useita sellaisia asiakirjoja vuodelta 1999, joita Teille ei ollut luovutettu. Kerrotte tehneenne asiasta tutkintapyynnön tietosuojavaltuutetulle 19.3.2001. Kerrotte myös pyytäneenne 7.11.2001 ja sen jälkeen useita kertoja tietoa lasten äidin 30.10.2001 tekemästä lastensuojeluilmoituksesta ja siihen liittyvästä aineistosta, mutta ette kertomanne mukaan ollut saanut pyytamiänne tietoja. Lisäkirjoituksenne 17.6.2002 mukaan ette ollut vielä tuolloinkaan saanut kaikkea 7.11.2001 pyytämääne tietoja. Kerrotte kääntyneenne 14.2.2002 uudestaan tietosuojavaltuutetun puoleen.

Sosiaalijohtajan tämän asian esittelijälle puhelimitse antaman tiedon mukaan Teille oli 13.11.2001 lähetetty edellä mainittu lastensuojeluilmoitus ja eräitä muita asiakirjoja. Käytävissäni olevista asiakirjoista ilmenee kuitenkin myös, että tietosuojavaltuutetulle 19.3.2001 tekemänne tutkintapyynnön jälkeen sosiaalitoimesta oli löytynyt vielä yhdeksän sellaista asiakirjaa vuodelta 1999, joita Teille ei ollut aiemmin annettu. Nämä asiakirjat oli lähetetty Teille 9.5.2001.

Tietosuojavaltuutetun toimistosta saadun tiedon mukaan edellä todettu henkilötietolain tarkastusoikeuden toteuttamista ja rekisterinpitäjän huolellisuusvelvoitteen noudattamista koskeva tutkintapyyntönne on siellä vireillä.

Tämän johdosta totean, että oikeusasiamies ei voi määrätä, miten viranomaisen on ratkaistava sen käsiteltäväksi saatettu asia eikä muutoinkaan vaikuttaa jossakin viranomaisessa vireillä olevan asian ratkaisuun. Koska edellä todettu henkilötietolain mukaista tarkastusoikeutta ja rekisterinpitäjän huolellisuusvelvoitetta koskeva asia on vireillä erityisviranomaisella, tietosuojavaltuutetulla, en tässä vaiheessa ryhdy tutkimaan asiakirjojen saamista ja niiden käsittelemistä ja säilyttämistä sosiaalitoimessa tämän enempää.

Totean kuitenkin yleisesti sosiaalilautakunnalle ja sen viranhaltijoille, että tiedon pyytäjälle on julkisuuslain 14 §:n mukaan annettava edellä kohdassa 3.1.2 todetussa määräajassa joko pyydetyt tiedot tai asianmukaisesti perusteltu valituskelpoinen päätös siitä, miksi tietoja ei voida antaa. Korostan myös, että mikäli tietoja ei voitaisi antaa asianomaiselle henkilötietolain tarkastusoikeuden nojalla, mutta niitä voitaisiin antaa hänelle julkisuuslain asianosaisuuden perusteella, on asianomaista ohjattava pyytämään tiedot tällä perusteella.

3.2

Lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat tapahtumat pääpiirteittäin

Sosiaalilautakunta antoi 15.11.1999 käräjäoikeudelle sen pyytämän selvityksen lastenne A:n, B:n ja C:n huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta.

Käräjäoikeuden 26.5.2000 antamalla päätöksellä lapsista A ja B määrättiin yksin Teidän huoltoon ja asumaan luonanne ja C äitinsä yksinhuoltoon ja asumaan äitinsä luona. Äiti oikeutettiin tapaamaan ja pitämään luonaan A:ta ja B:tä ja Teidät C:tä päätöksestä tarkemmin ilmenevällä tavalla.

Hovioikeus päätti välipäätöksellään 8.5.2001 rajata todistelua hovioikeuden pääkäsittelyssä siten, että kummallekin asianosaiselle vanhemmalle varattiin tilaisuus nimetä kuusi todistajaa. Asianosaiset olivat nimenneet hovioikeuden pääkäsittelyssä kuultavaksi yhteensä yli 40 todistajaa ja kuultavaa sekä vedonneet noin 140 kirjalliseen todisteeseen. Teidän vaatimuksenne A:n ja B:n henkilökohtaisesta kuulemisesta hovioikeudessa hylättiin, koska hovioikeus ei katsonut asiassa tulleen esille painavia syitä, joiden vuoksi tuolloin 12- ja 10-vuotiaiden lasten kuuleminen olisi ollut välttämätöntä asian ratkaisemisen kannalta.

Hovioikeus antoi 21.6.2001 lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 17 §:ssä tarkoitetun väliaikaisen määräyksen, jonka mukaan äiti oikeutettiin pitämään A:ta ja B:tä luonaan 1.7.2001 lukien kolmen viikon ajan ja Teidät C:tä 22.7.2001 alkaen kolmen viikon ajan. Päätöksessä todettiin, että mikäli äidin luonapito-oikeus A:n ja B:n osalta ei toteudu, määräys isän luonapito-oikeudesta C:n osalta raukeaa.

Sosiaalilautakunta antoi hovioikeuden pyynnöstä 19.4.2001 päivätyn selvityksen.

Hovioikeus määräsi 31.8.2001 antamallaan päätöksellä kaikki lapset äidin huoltoon ja vahvisti samalla Teille tapaamisoikeuden. Korkein oikeus hylkäsi 5.2.2002 valituslupahakemuksenne.

Käräjäoikeuden 23.10.2000 antaman päätöksen mukaan C:n tapaamisoikeuden täytäntöönpanoa kesällä 2000 koskenut hakemuksenne raukesi, koska sitä ei ollut saatu annettua tiedoksi äidille ennen haastamiselle asetetun määräajan päättymistä. Käräjäoikeus hylkäsi 14.2.2001 annetulla päätöksellä molempien vanhempien vaatimukset lasten tapaamisoikeuden täytäntöönpanosta mm. siksi, että täytäntöönpanon perustetta koskeva valitus oli samaan aikaan hovioikeuden käsiteltävänä. Hovioikeus hylkäsi 13.6.2001 antamallaan päätöksellä (nro 1638) valituksenne edellä mainituista käräjäoikeuden 23.10.2000 ja 14.2.2001 antamista lapsen tapaamisoikeuden täytäntöönpanoa koskevista päätöksistä. Korkein oikeus hylkäsi 10.10.2001 valituslupahakemuksenne.

Käräjäoikeuden 7.6.2002 antamalla päätöksellä äiti velvoitettiin sallimaan C:n ja Teidän väliset tuomioistuimen vahvistamat tapaamiset 19.6.2002 alkaen 500 euron sakon uhalla. Käräjäoikeus määräsi myös, että Teidän oli luovutettava A:n ja B:n huolto ja asuminen äidille 800 euron sakon uhalla. Molemmat vanhemmat ovat valittaneet päätöksestä hovioikeuteen.

Te jätitte 14.2.2002 käräjäoikeudelle lasten huoltoa ja asumista koskevan hakemuksen. Asiassa on pidetty valmisteluistunto 17.10.2002.

3.3

Sosiaaliviranomaisten menettely perheneuvonnassa

Arvostelette sitä, että sosiaalityöntekijät olivat keskustelleet perheenne asioista tietämättänne jo elokuusta 1998 lähtien vaimonne kanssa, mutta Teihin oli otettu yhteyttä vasta marraskuussa

1998.

Sosiaalihuoltolain 17 §:n mukaan kunnan on huolehdittava muun muassa sosiaalityön sekä kasvatus- ja perheneuvontatoiminnan järjestämisestä. Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalihuoltolaissa sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön suorittamaa ohjausta, neuvontaa ja sosiaalisten ongelmien selvittämistä sekä muita tukitoimia, jotka ylläpitävät ja edistävät yksilöiden ja perheiden turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisön toimivuutta (18 §). Kasvatus- ja perheneuvonnalla tarkoitetaan puolestaan asiantuntija-avun antamista kasvatusta ja perheasioissa sekä lapsen myönteistä kehitystä edistävää sosiaalista, psykologista ja lääketieteellistä tutkimusta ja hoitoa (19 §).

Sosiaaliviranomaisten on otettava huomioon myös lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artikla, jonka mukaan kaikissa julkisen ja yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuimien, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Asiakirjojen mukaan lasten äiti oli kääntynyt elokuussa 1998 sosiaalityöntekijöiden puoleen saadakseen neuvoja ja ohjausta vaikeaksi kokemassaan perhetilanteessa. Siinä vaiheessa ei ollut vielä vireillä lasten huoltoa koskevaa oikeusriitaa. Sosiaalityö ja perheneuvonta on sellaista hallintotoimintaa, johon ei sovelleta esimerkiksi hallintomenettelylain kuulemissäännöksiä. Sosiaaliviranomaisia sitoo kuitenkin tässäkin toiminnassa luonnollisesti yleinen hallinnon objektiviteettiperiaate ja heidän tulee kohdella vanhempia tasapuolisesti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö sosiaaliviranomaisilla olisi oikeutta tukea sitä vanhempaa, jonka he katsovat tarvitsevan enemmän tukea vanhemmuudessaan.

Menettely perheneuvonnassa on lähtökohtaisesti sellaista sosiaalityöntekijöiden harkintaa, johon oikeusasiamies ei voi puuttua. Tähän sosiaalityöntekijöiden harkintaan on kuulunut myös se, missä vaiheessa he ovat ottaneet yhteyttä Teihin. Katson, että minulla laillisuusvalvojana ei ole aihetta puuttua sosiaalityöntekijöiden menettelyyn perheneuvonnassa.

3.4

Asiakaskertomuksen merkinnät

Mielestänne sosiaalityöntekijöiden asiakaskertomuksiin kirjaamat muistiinpanot olivat yksipuolisia ja puolueellisia. Asiakaskertomuksiin oli merkitty mielestänne yksipuolisesti lasten äidin tai hänen intressipiirinsä näkemyksiä tapahtumista. Asiakaskertomuksesta puuttui mielestänne lisäksi pitkiä jaksuja, vaikka kerrotte olleenne lähes päivittäin yhteydessä sosiaalivirastoon. Tämä koskee erityisesti aikaa 18.2.-18.3.1999. Vaikka asiakaskertomukseen oli tehty merkintöjä jo 18.8.1998 alkaen, Teihin otettiin yhteyttä ensimmäisen kerran vasta marraskuussa 1998. Sosiaalitoimen työntekijät olivat mielestänne työstäneet neljän kuukauden ajan asiaa pelkästään toisen osapuolen yksipuolisen informaation perusteella. Asiakaskertomus sisälsi mielestänne myös virheitä. Liititte kan- teluunne asiakaskertomukset ajalta 18.8.1998 - 5.1.2000.

Sosiaalityöntekijöiden tekemistä muistiinpanoista ei ole laissa säännöksiä. Sosiaalityöntekijät eivät ole velvoitettuja tekemään tällaisia muistiinpanoja ja ne ovatkin kehittyneet ensisijaisesti työntekijöiden muistin tueksi. Mikäli muistiinpanoja tehdään, on niiden tekemisessä kuitenkin noudatettava henkilötietolain (523/1999) asettamia periaatteita. Tästä seuraa muun muassa, että muistiinpanojen on oltava virheettömiä.

Koska muistiinpanoilla saattaa olla merkitystä lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa riidoissa, tulee niihin mielestäni tällaisen riidan vireillä ollessa kiinnittää erityistä huomiota. Pidän tärkeänä, että sosiaalityöntekijöiden kirjaukset ovat puolueettomia siten, että asiat kuvataan mo-

lempien osapuolten kannalta tasapuolisesti. Puolueettomuudella ei kuitenkaan mielestäni tarkoita sitä, että asiat kerrotaan molemmille osapuolille edullisella tavalla. Kirjauksissa tulee mielestäni välttää muistiinpanojen laatijan omien mielipiteiden esittämistä, mutta mikäli tällaisten mielipiteiden esittäminen on tarpeellista, merkinnöistä tulee ilmetä, että kysymyksessä on esittäjänsä mielipide.

Sosiaalilautakunnan puolesta oikeusasiamiehelle annetussa selvityksessä on todettu, että asiakaskertomukset sisältävät enemmän lasten äidiltä saatua tietoa, mikä johtuu selvityksen mukaan siitä, että lasten äiti oli ollut aktiivisempi sosiaalitoimiston suuntaan kuin isä. Selvityksen mukaan sosiaalityöntekijät ovat kirjanneet Teidän kanssanne käytyjen puhelinkeskustelujen sisältöä siten kuin he ovat asian ymmärtäneet. Asiakirjojen mukaan muistiinpanoja on käsitelty myös sosiaaliviranomaisten todistajanlausunnoissa käräjäoikeudessa käsiteltäessä äitiin kohdistettuja syytteitä lapsen omavaltaisesta huostaanotosta ja törkeästä liikenteen vaarantamisesta ym.

Mielestäni asiakaskertomuksesta yleisesti ottaen ilmenee, milloin kysymys on ollut äidin tai isän kertomasta ja milloin sosiaalityöntekijöiden omasta käsityksestä. Asiakaskertomuksista ei ole käynyt ilmi myöskään muutoin sellaisia seikkoja, jotka edellyttäisivät, että puuttuisin tältä osin asiaan enemmän.

3.5

Sosiaalityöntekijöiden menettely väitettyä lapsen omavaltaista huostaanottoa koskevassa asiassa

Mielestänne sosiaalityöntekijä oli hyväksynyt lasten äidin menettelyn, kun tämä vei C:n pois kodista ajalla 18.2.-18.3.1999. Sosiaalityöntekijä on siten mielestänne syyllistynyt avunantoon lapsen omavaltaiseen huostaanottoon. Vastineessanne toteatte, että sosiaaliviranomaisten olisi tullut jokaisessa yhteydenotossa, jonka äiti oli sosiaalitoimistoon tehnyt ajalla 18.2.-18.3.1999, painokkaasti vaatia äitiä heti palauttamaan lapsi kotiin.

Käräjäoikeus katsoi päätöksessään 8.2.2001, että äiti oli syyllistynyt lapsen omavaltaiseen huostaanottoon viedessään lapsen pois kotoa ajalla 18.2.-18.3.1999. Käräjäoikeus katsoi kuitenkin teon olleen kokonaisuutena ottaen vähäinen ja jätti tuomitsematta äidin rangaistukseen. Hovioikeus pysytti 1.3.2002 antamallaan päätöksellä käräjäoikeuden päätöksen. Korkeimmasta oikeudesta saadun tiedon mukaan molemmat vanhemmat ovat pyytäneet asiassa valituslupaa. Omavaltaista huostaanottoa koskeva päätös ei siis ole vielä lainvoimainen.

Sosiaaliviranomaisten menettelystä tässä asiassa totean seuraavaa.

Sosiaalilautakunnan puolesta oikeusasiamiehelle annetun selvityksen mukaan sosiaalityöntekijä oli keskustelussa äidin kanssa todennut vanhemmilla yhteishuoltajina olevan samat oikeudet ja velvollisuudet lastensa suhteen. Sosiaalityöntekijä on kiistänyt antaneensa suostumustaan kenellekään tai kehottaneensa ketään mihinkään.

Lapsen omavaltaista huostaanottoa koskevassa rikosasiassa käräjäoikeudelle 10.10.2000 antamassaan lausunnossa sosiaalityöntekijät totesivat molempien vanhempien olleen puhelinyhteydessä ko. aikana sosiaalitoimeen. Sosiaalityöntekijät olivat lausunnon mukaan painottaneet molemmille vanhemmille, että he ovat yhtäläisesti huoltajia ja toivoneet, että vanhemmat voisivat löytää ratkaisun tulehtuneeseen perhetilanteeseen. Edelleen he olivat lausunnon mukaan katsoneet, ettei lapsi ollut tuolloin missään vaarassa.

Käytettävissäni olevien asiakirjojen perusteella ei mielestäni ole näyttöä sen väitteen tueksi, että sosiaaliviranomaiset olisivat hyväksyneet lapsen väitetyn omavaltaisen huostaanoton. En pidä so-

siaaliviranomaisten menettelyä kyseisessä tilanteessa muutoinkaan lainvastaisena eikä katso heidän laiminlyöneen velvollisuuksiaan.

3.6

Sosiaalilautakunnan 15.11.1999 päivätty selvitys kärjäoikeudelle

Kärjäoikeus pyysi sosiaalilautakunnalta selvityksen siitä, miten lasten huolto, asuminen ja tapaamiset tulisi järjestää. Selvityspyynnössä edellytettiin, että sosiaalilautakunta selvityksen laatimisen yhteydessä kuulisi lastenpsykiatrian asiantuntijoita.

Mielestänne sosiaalilautakunnan kärjäoikeudelle antamaa selvitystä ei ollut laadittu tasapuolisesti ja puolettomasti. Sosiaaliviranomaiset olivat mielestänne ottaneet lähtökohdakseen äidin kertoman, jonka mukaan lapset olisi manipuloitu äitiään vastaan selvittämättä syytä äidin ja lasten välirikoon. Tosiasiassa sosiaaliviranomaiset ovat mielestänne toimineet äidin asiamiehenä. Mielestänne kahden vanhemman lapsenne kehitysvaihetta ei ollut arvioitu ja lasten kannanottojen perustelut olivat jääneet vajavaisesti selvitytyiksi. Nuorimman lapsen toivomusten ja mielipiteiden selvittäminen oli mielestänne laiminlyöty kokonaan.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan sosiaalilautakunnan selvityksen laatimisesta ei ole säännöksiä laissa tai asetuksessa. Tuomioistuimien voi selvitystä pyytäessään nimenomaisesti mainita seikat, jotka selvitystä tehtäessä on otettava huomioon. Selvitys on siis tarvittaessa mahdollista pyytää hyvinkin yksilöitynä. Jos saatu selvitys on tuomioistuimen mielestä puutteellinen tai jos asiaa käsiteltäessä on tullut esille uusia seikkoja, tuomioistuimien voi pyytää selvityksen täydentämistä.

Mikäli selvitystä ei ole pyydetty yksilöitynä, tulisi siitä käsitykseni mukaan ilmetä, miten asiaa on valmisteltu, ketkä ovat osallistuneet valmisteluun ja missä laajuudessa asiaan osallisten kanssa on työskennelty. Tuomioistuimen tulee selvityksen pohjalta saada perheen ja lapsen olosuhteista niin kattavat ja luotettavat tiedot, että se voi tehdä ratkaisunsa niiden perusteella. Mikäli vanhemmat ovat päässeet jostakin asiasta sopimukseen, tämä olisi syytä nimenomaan mainita.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskus (STAKES) julkaisi vuonna 2001 sosiaalitoimelle tarkoitetun oppaan (Lapsen etu erotilanteissa, STAKES, oppaita 46). Oppaan mukaan selvityksestä tulisi ilmetä, riippuen tuomioistuimen toimeksiannosta, selvityksen tarkoitus, tiedot selvityksen tekotilanteesta, lyhyt kertomus perhetaustasta, selostus lapsen kuulemisesta tai perustelut kuulematta jättämiselle, lyhyt selostus kummankin vanhemman suunnitelmista lapsen huollon ja tapaamisoikeuden toteuttamisesta, vanhempien edellytykset turvata lapselle lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:n mukaiset hoito- ja kasvatusedellytykset, vanhempien asuin- sekä taloudelliset ja muut olosuhteet sekä tarvittaessa ratkaisuehdotus perusteluineen.

Sosiaaliviranomaisia sitoo hallinnon objektiviteettiperiaate. Sosiaaliviranomaiset eivät saa asettua toisen vanhemman puolelle, vaan heidän tulee suhtautua asiaan puolueettomasti. Sosiaalilautakunnan on riittävällä tavalla huomioitava molempien osapuolten esiin tuomat seikat ja tosiasiat. Kirjausten tulee olla puolueettomia siten, että asiat kuvataan molempien osapuolten kannalta tasapuolisesti. Puolueettomuudella ei kuitenkaan nähdäkseen tarkoiteta sitä, että asiat kerrotaan molemmille osapuolille edullisella tavalla. Kaikkia vanhempien esille tuomia seikkoja ei sen sijaan voida mielestäni sisällyttää selvitykseen silloin, kun niiden oikeellisuutta ei voida viranomaisen toimesta tarkistaa tai muutoin todentaa.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 16 §:n 3 momentin mukaan selvitykseen voidaan ottaa myös salassa pidettävää tietoa, jos tämä on lapsen edun kannalta välttämätöntä. Selvityksessä voidaan siis ilmaista vanhemmille epäedullistakin tietoa.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklan mukaan sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 11 §:n mukaan lapsen omat toivomukset ja mielipiteet on selvitettävä, sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista, jos vanhemmat eivät ole asiasta yksimieliset, jos lapsi on jonkun muun henkilön kuin vanhempansa hoidettavana, tai jos sitä muutoin on pidettävä aiheellisena. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti ja ottaen huomioon lapsen kehitystaso sekä siten, että tästä ei aiheudu haittaa lapsen ja hänen vanhempiansa väliselle suhteelle.

Näkemykseni mukaan sosiaalilautakunnan selvityksestä ilmenee, miten se on valmisteltu ja ketkä ovat osallistuneet sen valmisteluun. Selvityksestä ilmenee myös, missä laajuudessa asianosaisten kanssa on työskennelty selvitystä laadittaessa. Kaikkia kolmea lasta on selvityksen mukaan tavattu isän kodissa kaksi kertaa ilman vanhempiaan. Molempia isompia lapsia on tavattu sosiaalitoimistossa erikseen sekä yhdessä vanhempiansa kanssa. Nuorinta lasta ei ole tavattu yksin hänen ikänsä (tuolloin 5-vuotias) huomioon ottaen. Vanhempia on tavattu sosiaalitoimistossa erikseen ja yhdessä. Kaikki kolme lasta ovat käyneet erikseen HYKS:in tutkimusyksikössä psykologin luona. Tutkimusyksikkö tapasi koko perheen kerran ja vanhempia yhdessä ja erikseen yhteensä 12 kertaa.

Käytettävissäni olevien asiakirjojen perusteella katson, etteivät sosiaaliviranomaiset ole ylittäneet harkintavaltaansa päätyessään siihen lopputulokseen, mihin he ovat selvitykseen sisältyneessä ehdotuksessaan päätyneet. Minulla ei ole aihetta puuttua sosiaalilautakunnan käräjäoikeudelle antamaan selvitykseen muiltakaan osin.

Totean vielä, että Teillä on ollut mahdollisuus käräjäoikeudessa tuoda esiin ne seikat, jotka katsotte selvityksessä tuodun esiin puutteellisesti tai virheellisesti. Asiakirjojen mukaan olette näin menettelytkin.

3.7

Väite sosiaalityöntekijöiden sekaantumisesta lasten hoitoon ja väite koulupsykologin painostamisesta

Sosiaalityöntekijät painostivat mielestänne koulupsykologia lopettamaan lastenne hoidon ja kieltämään, ettei häntä ollut painostettu tähän. Pyydätte oikeusasiamiestä selvittämään, oliko sosiaaliviranomaisilla oikeus sosiaalihuoltolain 56 §:n nojalla vaatia koulupsykologilta pyytämiään tietoja.

Mainitut sosiaalityöntekijät yysivät 11.10.2000 koulupsykologille lähettämässään kirjeessä sosiaalihuoltolain 56 §:n nojalla tätä ilmoittamaan, kuinka usein A ja B olivat tavanneet häntä vuoden 2000 aikana sekä hänen käsitystään heidän psyykkisestä terveydestään ja lastenpsykiatristen tukitoimien tarpeestaan. Lisäksi kirjeessä pyydettiin vastaamaan, olivatko sosiaaliviranomaiset painostaneet häntä lopettamaan tukikeskustelut lasten kanssa.

Tapahtuma-ajankohtana voimassa olleen sosiaalihuoltolain 56 §:n mukaan mm. kunnan viranomaisen oli velvollinen antamaan sosiaalihuollon viranomaiselle pyynnöstä tämän tehtävien suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja selvitykset.

Sosiaalitoimen hovioikeudelle antamassa lausunnossa 19.4.2001 on todettu, että sosiaalityönteki-

jät olivat syksyllä 2000 ryhtyneet selvittämään lasten saamaa hoitoa ja sitä, oliko sosiaaliviranomaisten mahdollisesti ryhdyttävä lastensuojelullisiin toimenpiteisiin asian takia.

Sosiaalityöntekijöillä oli näkemykseni mukaan oikeus sosiaalihuoltolain 56 §:n nojalla saada koulupsykologilta edellä mainitut lasten hoidon tarpeen selvittämiseksi tarpeelliset tiedot, jotka tämä oli antanutkin. Muilta osin kyseessä on ollut viranhaltijoiden keskinäinen kirjeenvaihto, johon minulla ei ole aihetta puuttua.

3.8

Sosiaalilautakunnan selvitys hovioikeudelle

Arvostelette sosiaalilautakunnan hovioikeudelle 19.4.2001 antamaa selvitystä. Selvitys on mielestänne yksipuolinen ja puolueellinen, ja se on tehty tapaamatta lapsia käräjäoikeuden päätöksen jälkeen. Toimittamistanne asiantuntijalausunnoista ei ole mielestänne välitetty. Selvityksessä ei kertomanne mukaan mainita sitä, että lasten äiti esti Teidän ja nuorimman lapsenne tapaamisen kesällä 2000.

Sosiaalilautakunnan hovioikeudelle antamassa selvityksessä, jonka olivat allekirjoittaneet sosiaalipalvelupäällikkö ja sosiaalityön esimies, todetaan, että sosiaalitoimen viranhaltijat eivät olleet tavanneet lapsianne B:tä ja A:ta käräjäoikeuden päätöksen jälkeen ja että heidän tietämyksensä selvitystä laadittaessa ei perustunut lasten haastatteluihin. Selvityksessä todetaan, että lapset oli kutsuttu kuultaviksi sosiaalitoimistoon, mutta he eivät olleet saapuneet paikalle. Sosiaaliviranomaisille toimittamanne selvitys siitä, miksi lapset eivät saapuneet, oli liitetty sosiaalilautakunnan selvitykseen. Lasten kuulematta jääminen sekä syy siihen on siis nähdäkseni tuotu esiin selvityksessä.

Sosiaaliviranomaiset ovat näkemykseni mukaan menetelleet harkintavaltansa puitteissa selvitystä laatiessaan ja päätyessään siihen lopputulokseen, johon he selvitykseen sisältyvässä esityksessään päätyivät.

3.9

Hovioikeuden menettely

Pyydätte oikeusasiamiestä tutkimaan myös, menettelikö hovioikeus kansainvälisten ihmisoikeus-sopimusten, Suomen perustuslain ja muun lainsäädännön mukaisesti lastenne huoltoa ja tapaa-misoikeutta koskevassa asiassa.

Suomen perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistui-met, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Oikeusasiamies ei voi puuttua riippumattomien tuomioistuinten harkintavallan rajoissa tapahtuvaan lainkäyttöön. Asiassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä, että hovioikeus olisivat menettelyt lainvastaisesti lastenne huoltoa ja tapaa-misoikeutta koskevissa oikeudenkäynneissä.

3.10

Muut väitteet

Pyydätte vielä oikeusasiamiestä tutkimaan mm., menettelikö sosiaalipalvelupäällikkö virkavelvolli-suusiensa vastaisesti antaessaan mielestänne perättömän lausuman hovioikeuden suullisessa käsittelyssä kesäkuussa 2001.

Sosiaalipalvelupäällikkö on ollut hovioikeudessa lasten äidin nimeämänä todistajana. Oikeudessa todistajana toimiminen on yleinen kansalaisvelvollisuus, ja todistajana kuultavan virkamiehenkin

menettelyä on lähtökohtaisesti arvioitava nimenomaan tästä roolista aiheutuvien velvoitteiden näkökulmasta. Todistajan lausumien merkityksen harkitseminen on ensisijaisesti tuomioistuimen tehtävä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 2 §:n mukaisesti. Katson, että asiassa ei, käytettävissäni oleva aineisto huomioon ottaen, ole ilmennyt aiheita epäillä toimivaltaani kuuluvaa lainvastaista menettelyä. Teillä on luonnollisesti oikeus tästä kannanotostani riippumatta tehdä rikosilmoitus epäilemistänne perättömästi lausumasta tuomioistuimessa, jos itse katsotte siihen olevan aiheita.

Muiden väitteittenne osalta en katso ilmenneen aiheita toimenpiteisiini käytettävissäni olevan aineiston perusteella.

4

JOHTOPÄÄTÖS

Eduskunnan oikeusasiamiehen tulee perustuslain 109 §:n mukaan valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtävänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Kuten edellä kohdassa 3.1.3 olen todennut, en ole tutkinut asiakirjojen saamista, niiden käsittelemistä ja säilyttämistä sosiaalitoimessa, koska näitä asioita koskeva kantelunne on vireillä tietosuojavaltuutetulla. Muilta osin totean, että käytettävissäni olevien asiakirjojen perusteella en ole voinut todeta tässä asiassa sellaista, johon minun tulisi laillisuusvalvojana puuttua. Näin ollen kirjoituksenne eivät johda taholtani enempään.